

ğenmiyorsa da Latîfi eserden uzunca bahsedip inşa alanında çok başarılı sayıldığını ve ağıdalı nesrinin herkesçe anlaşılama-çağını ifade eder. *Belâgatnâme*, Sarıca Kemal'in nesri kullanmada şiirden daha başarılı olduğunu gösterir (Walsh, III [1979], s. 405). Bazı araştırmalarda Sarıca Kemal, II. Bayezid döneminde yaşayan *Selâtin-nâme* müellifi Kemal ile karıştırılmış ve *Selâtin-nâme* Sarıca Kemal'e ait gibi gösterilmiştir. Bu konuya ilk defa dikkat çeken R. Anhegger, *Selâtin-nâme*'nin Sarıca Kemal'e ait olamayacağını delilleriyle ortaya koymasına rağmen bu yanlış daha sonra da tekrarlanmıştır (TDEA, V, 270; Öztürk, Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, s. 222). Çok basit bir üslûpla yazılmış olan *Selâtin-nâme* ile Sarıca Kemal'in *Belâgatnâme*'sinin ve gazellerinin karıştırılması bu eserin Sarıca Kemal'e ait olamayacağını ortaya koymaktadır (Walsh, III [1979], s. 405). *Selâtin-nâme*'nin neşrinde de eserin müellifi Kemal olarak gösterilmiştir (XV. Yüzyıl Tarihçilerinden Kemal: *Selâtin-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001). Kınalızâde Hasan Çelebi'den naklen Sarıca Kemal'in *Nazar-ı Kimyâ* adlı bir eseri olduğundan bahsedilirse de (TDEA, V, 270) böyle bir eser mevcut değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehî, *Tezkire* (Kut), s. 217-218; Latîfi, *Tezkire-tü's-şu'arâ ve tabsiratü'n-nuzamâ* (haz. Rıdvan Canım), Ankara 2000, s. 466-469; Filiz Kılıç, *Meşâ'irü's-şu'arâ. İnceleme, Tenkitli Metin* (doktora tezi, 1994), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 366-367; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 820-822; *Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 142; W. Pertsch, *Verzeichniss der Türkischen Handschriften der Königl. Bibliothek zu Berlin*, Berlin 1889, s. 254; *Sicill-i Osmânî*, IV, 78; *Osmanlı Müellifleri*, II, 277; *TYDK*, I, 31-32; Fahir İz - Günay Kut, "Sarica Kemal", *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1985, II, 176-177; Gönül Tekin, "Fatih Devri Edebiyatı", *İstanbul Armağanı: Fetih ve Fatih* (haz. Mustafa Armağan), İstanbul 1995, I, 202-203; Necdet Öztürk, "II. Bayezid Devri Tarihçilerinden Sarica Kemâl", Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul 1995, s. 221-223; a.m.f., "Osmanlı Tarih Kaynağı Olarak Selâtin-nâme", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, Bildiriler* (haz. Alâaddin Aköz v.dğr.), Konya 2000, s. 61-67; Robert Anhegger, "Selâtin-nâme Müellifi Kemal", *TDED*, IV/4 (1952), s. 447-449; a.m.f., "Weiteres zu Kemal-i Zerd", *TÜBA*, VI (1982), s. 15-43; J. R. Walsh, "The Divânçe-i Kemâl-i Zerd (Sarica Kemal)", a.e., III (1979), s. 403-442; Nuri Akbayar, "Kemâl", *TDEA*, V, 270.

İSMAİL E. ERÜNSAL

SARICA PAŞA

(bk. SARUCA PAŞA).

SARIGÖREZ NÜREDDİN EFENDİ

(ö. 928/1522)

Osmanlı âlimi.

Aslen Karesi sancağından olup babasının adı Yûsuf'tur. Sarışın ve kısa boylu olması sebebiyle "Sarigörez" lakabıyla tanınmıştır. Fetvalarındaki imzasına göre asıl adı Hamza'dır. Nüreddin'in ise sıfatı olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin meşhur âlimleri Hoca-zâde Muslihuddin Efendi, Hatib-zâde Muhyiddin Efendi ve Sinan Paşa'nın derslerine devam edip hizmetlerinde bulunarak kendini yetiştirdi. Sinan Paşa, Fâtiht Sultan Mehmed'in saltanatı sonlarında 882-886 (1477-1481) yılları arasında mevki ve itibarını kaybederek İstanbul'dan uzaklaştırıldığı vefakâr talebesi Molla Lutfi gibi Sarigörez de onun yanında bulundu. II. Bayezid zamanında Sinan Paşa'nın ikbali yeniden parlayıp Sivrihisar kadılığından Edirne Dârülhadis Medresesi'ne müderris tayin edilince onun müdi oldu ve mülâzemet aldı. Molla Yegân'ın daha sonra Hızır Bey ile oğlu Sinan Paşa'nın sürdürdüğü Fenârî mektebine intisap etti.

Tahsilini tamamlamasının ardından müderris olarak bazı küçük dereceli medreselerde görev yaptı. Bursa'da Bayezid Medresesi, Edirne'de Dârülhadis Medresesi ve İstanbul'da Sahn-ı Semân Akdeniz Başkurşunlu Medresesi müderrisliklerinde bulunarak birçok talebe yetiştirdi. Son müderrisliği sırasında 913 ve 914'te (1507 ve 1508) padişah in'amı ile ödüllendirildi; II. Bayezid'in itimat ve takdirini kazandı. II. Bayezid onu, o sırada taht için kardeşleriyle rekabet halinde olan ve Şehzade Ahmed'in tercih edileceğini anlayınca Trabzon'dan Kefe'ye geçip kendisini ziyaret etmek üzere İstanbul'a gelmek isteyen Şehzade Selim'e nasihat için gönderdi (917/1511). Burada Selim ile görüşüp Trabzon'a sancağına geri dönmesi yolunda nasihatte bulundu; ayrıca bazı kaynaklara göre babasını İstanbul'da ziyaret etmesinin fitneye yol açma ihtimalinin yüksek olması sebebiyle kendisine izin vermediğini bildirdi. Bazı kaynaklarda, şehzadenin ona on-on beş yıldan beri babasını görmediğini söyleyip bu durumda sıla-i rahime engel olunup olunmayacağı konusunda fetva istediği, Sarigörez'in de, "Şer'î bakımdan kimse engel olamaz" cevabını verdiği belirtilir. Sarigörez'in Selim ile yaptığı temaslardan onun Şehzade Ahmed'e verilen miktarda dirlik istediği, aksi takdirde Çerkeskirman ve Mankirman hisarlarını ele

geçirerek burada bir müstakil beylik kurma arzusunda olduğu ortaya çıkmıştı.

Nüreddin Efendi, bu hassas görevi yerine getirip döndükten sonra müderrislikten emekli oldu ve hemen ardından İstanbul kadılığına tayin edildi. Bu görevde iken İstanbul'a ait bazı vakfiyeleri onayladığı dikkati çeker (*İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, nr. 2107, 2117). Bir süre sonra Anadolu kazaskerliğine, ardından Rumeli kazaskerliğine getirildi. Bu sırada 920'de (1514) Safevîler'e ve kızılbaşlara karşı verdiği sert fetvası büyük yankı uyandırdı. Şah İsmâil'in dinî-siyasî hareketi karşısında Osmanlı tarafının düşünce ve yaklaşımını yansıtan, şekil ve muhteva bakımından bir fetvadan ziyade beyannâme niteliğinde olan bu dinî-hukukî metinde Sarigörez, kızılbaşların ve reisleri olan İsmâil'in Hz. Peygamber'in sünnetini ve Kur'an'ı istihfaf ettiklerini, haram kılınan bazı hususları helâl kabul ettiklerini, ulemâya ihanet edip mescidleri yaktıklarını, ilk iki halifeye çok ağır hakaretlerde bulduklarını, Hz. Âişe'ye de iftira ettiklerini, Resûl-i Ekrem'in tebliğ ettiği dini kaldırmak istediklerini delilleriyle sıralamış, cevap veya hüküm olarak ise bu taifenin dinden uzaklaştığını, bunlarla mücadelenin, cemaatlerini dağıtmanın ve katillerinin farz olduğunu, mallarının gaziler arasında dağıtılması gerektiğini bildirmiştir (Tekindağ, XVII/22 [1968], s. 54).

Kazaskerlikte bulunduğu sırada askerin şer'î ve hukukî işleriyle yakından ilgilendiği, yaptığı tayinlerde liyakati ve ilmî seviyeyi daima gözettiği ifade edilir (Mecdî, s. 315). Yavuz Sultan Selim ile aralarında geçen bir olay üzerine Rumeli kazaskerliğinden ayrılmak zorunda kaldı. Öğretim hayatına dönerek Sahn-ı Semân'a yevmî 120 akçe ile müderris olduysa da bir müddet sonra tekrar İstanbul kadısı olup bir süre bu makamda kaldı, ardından yevmî 120 akçe ücretle İstanbul kadılığından mâzûl oldu. Bu görevinden ayrılmasının sebebi muhtemelen Semendire Beyi Bâfi Bey davasında rüşvet aldığı yolundaki iddialardır. Yaptığı zulüm dolayısıyla halk tarafından padişaha şikâyet edilen Bâfi Bey'in davasını görmekle vazifelendirilen Sarigörez soruşturma sırasında Bâfi Bey'den 50.000 akçe alarak şikâyetçilerini haksız çıkarmıştı (TSMA, nr. E. 6304). Bu olayın doğru olup olmadığı konusunda başka bir bilgiye rastlanmamakla birlikte rüşvet iddiasının görevden alınmasına yol açtığı söylenebilir. Bundan sonra bir süre daha yaşadı ve 928'de (1522) vefat etti. İstanbul Kuztaş'ında Çıkrıkçı Kemâleddin'in inşa ettirdi-

ği mescid civarında Sarıgörez Nüreddin Efendi'nin evi bulunduğundan mescid ve çarşı onun adıyla tanınmıştır. Nüreddin Efendi ve ailesinin bazı fertleri bu mescidin hazinesine defnedilmiştir. İstanbul'da Sarıgözel Camii ve semtinin adı Sarıgörez'den gelmektedir. Bazı araştırmalarda Sarıgörez adı yanlış olarak Sarı Gürz / Sarı Kürz, Sarı Kerez, Sarı Kez, Sarı Gez şeklinde okunmuştur. Kazasker Muhaşşî Sinan Efendi, Nüreddin Efendi'nin damadı idi. Kaynaklarda hadis ve fıkıh ilminde mütehasıs olup bazı çalışmalarını bulunduğu belirtilmektedir. Fıkıha dair kaleme aldığı *eI-Murtazâ* adlı eseri mevcuttur (TSMK, III, Ahmed, nr. 1104). Ayrıca Hamîdli Kara Seyyid'i'nin sorularına cevap niteliğinde bir risale yazdığı belirtilir (Mecdi, s. 315).

BİBLİYOGRAFYA :

TsMA, nr. E. 6304; *Târîh-i Sîlsile-i Ulemâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2142, vr. 213^a; Hadîdî, *Tevârîh-i Âli Osmân* (nşr. Necdet Öztürk), İstanbul 1991, s. 364; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546)*, tür.yer.; Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Selîmnâme* (nşr. Ahmet Uğur – Mustafa Çuhadar), Ankara 1990, s. 258, 295; *Anonim Tevârîh-i Âli Osmân* (nşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 133; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârîh*, İstanbul 1280, II, 558; Mecdi, *Şekâik Ter-cümesi*, s. 314-315; Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmî': İstanbul Câmileri ve Diğer Dîni-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s. 191, 295, 519; *Sicill-i Osmânî*, IV, 581; Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 1969, s. 21-22, 34-36; R. C. Repp, *The Müfti of Istanbul: A Study in the Development of the Ottoman Learned Hierarchy*, London 1986, s. 218-220; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 2005, II, 615-616; Semavi Eyice, "İstanbul'da Yayla Camileri ve Şehrin Tarihi Topografyasının Yanlış İzah Edilen Bir Meselesi", *TD*, VII/10 (1954), s. 34-35; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikalann İşığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", a.e., XVII/22 (1968), s. 53-54, 78; *Kâmusü'l-a'lâm*, IV, 2816 vd.; Franz Babinger, "Sarı Kürz", *İA*, X, 220; C. Imber, "Şari Kürz", *EP* (İng.), IX, 59-60.

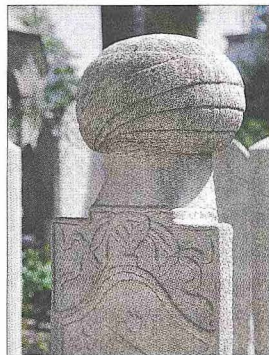
MEHMET İPŞİRLİ

SARIK

Kavuk, külâh, takke ve fes gibi bir başlıkla üzerine sarılmış ince uzun tülbent, ağbani veya şaldan meydana gelir. Arapça'da daha çok imâmne, Farsça'da *destâr* denir. Baş aşırı sıcaklıktan koruma ve vücut ısısını muhafaza etme özelliği sebebiyle gündüzleri sıcak, geceleri soğuk olan karasal iklimin hüküm sürdüğü çöl ülkeleriyle Hindistan'da yaygındır. Sarığın Arapça'da pek çok adı bulunmakta, bunlar arasından daha ziyade imâmne (Farsça ve Türkçe'de amâmne) kelimesi kullanılmaktadır. Hz. Peygam-

ber Mekke'nin fethi sırasında siyah sarık (imâmne sevdâ) giymiştir (Müslim, "Hac", 451, 452). Dolağı az olan imâmneye *isâbe*, etrafı kıymetli taşlarla süslü *isâbe* gibi şeylere *iklîl* denilir. Bir hadis rivayetinde Enes b. Mâlik, Resûl-i Ekrem'in duasıyla Medine civarına yağın yağmurun oluşturduğu manzarayı ikfile benzetir (Buhârî, "İstis-kâ", 13). Resûlullah'ın mest ve himâr üzerine meshettiğine dair rivayetdeki (Müslim, "Tahâret", 84; Taberânî, II, 129) himâr kelimesi sarık diye açıklanmıştır (Nevevî, III, 174). Dolanma, sarılma özelliğinden dolayı sarığa *mikver* de denilmiş ve Kur'an'da gecenin gündüzü sarıp sarmalaması "kevr" kelimesiyle ifade edilmiştir. Özellikle Endülüs'te sarıklı memur ve fakihler için kullanılan "mükevîr" kelimesi "müteammim" ile aynı anlamdadır. Suriye, Mısır, Arap yarımadası ve İran'da *şâş* kelimesi de "sarık" mânasında kullanılmıştır; Kalkaşendî, Eyyûbîler döneminde kadınların ve ulemânın giydiği büyük sarıklardan "*şâşât*" ve serbest bıraktıkları ucundan (taylasan) "*züâbe*" adıyla söz eder (*Şubhu'l-a'sâ*, IV, 43-44). Batı dünyasında sarığa verilen *türban* adının Farsça *tülbend*den geldiği sanılmaktadır (*İA*, X, 227).

Sarığın kullanımı çok eskilere kadar gider. Vehb b. Münebbih'e göre sarığı ilk defa Zülkarneyn giymiştir (Süyûtî, V, 436). Tevrat'ta Hz. Hârûn için yapıldığı söylenen mukaddes esvabın bir unsuru da sarıktır (Çıkış, 28/2-4, 37, 39; 29/6; 39/28; Levililer, 8/9; 16/4). Daha sonra Beytülmakdis bekçilerinin de giymesi emredilen sarık (Hezekiel, 44/18) yahudi geleneğinde kutsal elbisenin bir parçası olarak devam eder (Zekarya, 3/5). Yavuz Sultan Selim'in Mısır'dan getirdiği mukaddes emanetler arasında zaman zaman giydiği, Hz. Yûsuf'a ait olduğu söylenen bir sarık da bulunmaktadır. Bâbilliler'in başlarına türban sardıklarından söz eden Herodot'un anlattığına göre Persler de sarık kullanır ve dinî törenlerde etrafına mersin yaprakları dizerlerdi. Anadolu'da gelişmiş eski medeni-

Baş taşında sarık olan bir mezar taşı

Hız. Yûsuf'a
izâfe edilen
sarık
(amâmne-i şerîf)
(TSMK,
Kutsal
Emanetler,
Envanter
nr. 2/89)

yetlerden kalan heykel ve tasvirler en az dört binyıldan bu yana hem erkek hem kadınların giyim kuşamında bazı sarık türü başlıkların yer aldığını göstermektedir (Türkoğlu, s. 19).

Sarik Araplar'da Câhiliye devrinden beri bilinen bir başlık çeşididir. Hz. Peygamber genellikle beyaz elbise giyer ve beyaz sarık kullanırdı; Medine'ye hicretinde sarığının beyaz olduğu rivayet edilir (Taberî, IV, 436). Abbâsî halifeleriyle aristokratlar ve onlara özenen orta sınıf, başlarına Bağdat'ın Rusâfiye semtinde imal edildiği için bu adla anılan siyah sarık takarlardı. Bağdat ekolü minyatürlerinde değişik sarık tiplerine rastlanır. Ulemâ sınıfı mensupları tepesi yuvarlak bir külâh üzerine kısa ve hafif bir sarık sararlardı; bunların arkasında veya bir yanında taylasanları bulunurdu. Daha sonra Abbâsî ordusunda memlûk (gulâm) kökenli askerler tarafından kullanılan çift taylasanlı bir tür daha ortaya çıkmış ve çıktığı yere göre "Bağdâdiyye" adıyla anılmıştır. Bağdâdiyyelerin üzerine bazan "tarha" denilen simle işlenmiş siyah bir örtü atılır ve uçları yanlardan salınır yahut çene altından bağlanırdı. Fâtımî sarayında bu tarz sarık kullanılan yüksek rütbeli görevlilere "muhannekûn" deniliyordu (Kalkaşendî, III, 551 vd.). Sarıklar altın işlemeli, yün veya pamukla karışık ipek, saf pamuk, saf yün ve ince keten kumaşlardan olabilmekteydi. Abbâsî halifeleri sohbet meclislerinde altınla işlenmiş ipekli sarık takarlardı. Devlet dairelerinde çalışanlar görev ve rütbelerine göre değişik tarzda sarık sararlardı. Kadınların sarıkları çok büyüktü. Nizâmîye Medresesi müderrisleri siyah cübbe ve sarık giyerdi (*Dîa*, XXXIII, 189). Abbâsî halifelerinin gönderdikleri veya Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'e olduğu gibi Bağdat'ta giydirdikleri hilâfet şiarı hil'atların yanında siyah sarık da vardı (Kalkaşendî, III, 293, 294). Abbâsîler devrinde Hz. Peygamber'in soyundan gelenler yeşil sarık giymeye başlamış, fakat yeşil sarık yaygınlaşınca istismanın önlemek için bundan vazgeçilmiştir. Belli dönemlerde zimmîlerin müslümanlarla aynı renkte ve tarzda sarık kullanmaları yasaklanmış, hıristiyanların mavi, ya-